

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора філологічних наук, професора
ТАРНАШИНСЬКОЇ ЛЮДМИЛИ БРОНІСЛАВІВНИ**

на дисертацію (монографію)

ШАФ ОЛЬГИ ВОЛЬТІВНИ

«ГЕНДЕРНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

УКРАЇНСЬКОЇ ЛІРИКИ ХХ СТОЛІТТЯ»,

**подану на здобуття наукового ступеня доктора філологічних
наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література**

«Гендерно-психологічні аспекти української лірики ХХ століття» – таку тему обрала для свого дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук Ольга Вольтівна Шаф. Цілком переконливо обґрунтувавши доцільність, новизну та актуальність дисертаційної роботи (зокрема у «Вступі»), докторантка окреслює мету наукового дослідження та обсяги її виконання. Поставивши собі за мету системно вивчити проблеми гендерного літературознавства, пов'язані зі з'ясуванням його предмета, завдань, принципів і методології дослідження, зокрема застосованої для вивчення обраної для розгляду лірики, уточнивши при цьому термінологію гендерного літературознавства, його генезу й специфіку функціонування в українській науці, дослідниця постала перед потребою розв'язати цілу низку конкретних завдань. А саме: осмислити теоретичні засади гендерного вивчення лірики, уточнити принципи, завдання, термінологічний апарат гендерного літературознавства; висвітлити здобутки української та зарубіжної феміністичної критики, цінні для гендерного вивчення лірики; визначити ефективну методологічну базу гендерного підходу до літератури, зокрема ХХ століття; з'ясувати специфіку маскулінності / фемінінності як антропологічних і поетикальних категорій; розглянути чинник гендерної ідентичності як форманта маскулінної / фемінінної художньої свідомості; виокреслити відмінності маскулінної / фемінінної психоемоційної сфери та специфіки її художньої реалізації в ліричному тексті; визначити актуальні для

лірики наративно-стилістичні диференти маскулінної / фемінінної технік письма; розглянути дискурси тілесності й сексуальності в українській ліриці ХХ століття в аспекті диференціації маскулінної / фемінінної ідентифікаційної і референційної (ставлення до Іншого) політики; на основі маскулінної / фемінінної едіпової психоматриці визначити особливості концептуалізації в ліричних текстах материнської / батьківської фігур крізь призму ідентифікаційної та світомоделювальної політики ліричного суб'єкта; висвітлити гендерно-психологічну специфіку репрезентації в ліриці материнського / батьківського ставлення до дитини; диференціювати маскулінну та фемінінну стратегії художнього осмислення сенсожиттєвих стимулів ліричного суб'єкта (важливим серед них є його власна творчість) і перспективи його смерті в українській ліриці ХХ століття.

При цьому присутнім є застереження авторки, яке упереджує окремі майбутні закиди щодо того, що гендерне літературознавство (або гендерні студії в літературі) ще не здобуло в Україні академічного статусу, тож однаковість у формулюванні як предметно-методологічної сфери, так і назви цього наукового напрямку відсутня: його визначають або як «гендерну поетику», або як «літературознавчі гендерні дослідження» чи «гендерні студії з літературознавства». Водночас, зазначає докторантка, поняття «гендерне літературознавство» вже понад півтора десятиліття функціонує в науковій і навчальній літературі (О. Бажан, Н. Зборовська, О. Золотухіна, М. Варикаша, Т. Дороніна та ін.), що потверджує її в доцільності й умотивованості його застосування в літературознавстві – із огляду на академічний статус гендерної лінгвістики, гендерної психології, гендерної соціології (так само уточнюється доцільність вживання понять «фемінінний», «патріхатний», «політика» в контексті запропонованого дослідження).

Апелюючи до потреби вивчення гендерно-психологічних особливостей художнього мислення й письма, Ольга Шаф фактично занурюється, як вона це визначає, в когнітивні поля української лірики ХХ століття, а саме: тілесність, сексуальність, дочірнє / синівське ставлення до материнської і батьківської

фігур, а також розглядає специфіку української лірики крізь перспективу життя й смерті тощо. І це цілком умотивовано, оскільки саме через призму антропологічної перспективи (хоча на цьому у праці особливо не наголошено, а лише принагідно означено) можна глибше дослідити особистісний вимір художнього твору. При цьому діапазон імен українських поетів (як материкових, так і зарубіжних) – від Лесі Українки, Х. Алчевської, Є. Плужника, Д. Фальківського – до М. Савки та О. Луцишиної – вражає своєю широтою (хоча водночас і створює певний аспект вразливості).

Заманіфестований цілий «букет» методів дослідження, або, як зазначається, методологічний ресурс, синтезований у дослідженні, дає можливість зробити системний аналіз складових окресленої проблематики і вийти на певні узагальнення. Тема, а відтак і назви розділів/підрозділів сформульовані таким чином, щоб зробити якомога глибший «розтин» явних і прихованих смислів ліричних творів. Концепція авторки послідовно розгортається у п'яти розділах, чітко структурованих, детально продуманих, максимально співвіднесених із основним завданням – дослідити гендерно-психологічні аспекти української лірики ХХ століття.

Перший розділ дисертації (монографії) **«Теоретичні й методологічні засади гендерно-психологічного дослідження лірики»**, покликаний насамперед пояснити вибір підходів, ідей, понятійного апарату, окреслює теоретико-методологічний вектор запропонованої дослідницької моделі. Основне смислове навантаження несе перший підрозділ «Теоретичні основи, предмет вивчення, термінологічний апарат гендерного літературознавства», де розмежовано предметно-теоретичні засади гендерного літературознавства й феміністичної критики, що їх здебільшого нечітко розрізняють у дослідницькій практиці. Визначено принципи гендерного вивчення літератури: ідеологічний нейтралітет і паритет щодо суб'єктів творчого процесу в аспекті їхньої статі. Наголошується на тому, що гендерні студії літератури, на відміну від феміністичних із притаманним їм пріоритетом дослідження жіночої творчості під кутом викриття соціальної депривації жіноцтва, зорієнтовані на вивчення

специфіки художнього втілення гендерного «менталітету» (творчого) суб'єкта, сформованого кореляцією його гендерної ідентичності, гендерного режиму культури й експлікованого в моделюванні ним картини світу (і поняття «менталітет» тут і справді доцільно взято в лапки). Відповідно до цього предмет гендерного літературознавства, за Ольгою Шаф, включає такі складові: елементи поетики художнього тексту, референтні маскулінності / фемінінності як конфігураціям гендерної свідомості; механізми реалізації гендерної свідомості в художньому тексті, що формують тип письма, відповідний маскулінності / фемінінності як поетикальним категоріям.

Не можна не погодитися з докторанткою, що теоретико-методологічну проблему становлять різні підходи до тлумачення самого поняття гендеру. Для гендерного літературознавства, підкреслює вона, розуміння гендеру як соціально сконструйованого і/або біологічно зумовленого чинника ідентифікації авторської свідомості принципове, бо визначає керунок пошуку диференційних критеріїв маскулінної / фемінінної поетикальної стратегії – у гендерній культурі суспільства чи в психічних підвалинах творчої особистості. Не можна також заперечити тезу щодо переваги (можна навіть сказати – домінування) психічного самовираження суб'єкта в ліричному переживанні світу, що не виключає також впливу культурних факторів. Тому дослідниця постулює доцільність розуміння гендеру в студіях лірики як комплексу соціальних, світоглядних (когнітивних, аксіологічних, екзистенційних, естетичних тощо), комунікаційно-рольових, психологічних, сексуальних установок особистості, що вмотивовує гендерно-психологічний ракурс вивчення ліричного тексту.

Так само Ольга Шаф заакцентується на такій термінологічній проблемі гендерного літературознавства, як розмежування понять («жіноча література (проза)», «фемінна, фемінінна / маскулінна література (творчість)», «феміністична література», «феміноцентрична / андроцентрична література»), спрямовуючи до глобальнішої проблеми – визначення критеріїв гендерної демаркації літературного продукту. А саме: стать автора, суб'єктивність (тип авторської / художньої свідомості) чи поетика тексту. На її переконання,

визначальними постають останні два критерії, діалектичний зв'язок яких у ліричному тексті досить відчутний, що надає операційну перевагу поняттям фемінінної / маскулінної поетикальної стратегії (ґрунтується на характері втілення гендерно маркованої ліричної рефлексії в текстовій структурі) і відповідної техніки письма (комплексу наративно-стилістичних засобів реалізації гендерних смислів). При цьому, як наголошується дослідницею, у художній структурі твору можуть сполучатися елементи маскулінної та фемінінної поетикальних стратегій і технік, а вже превалювання однієї з них є підставою для гендерного маркування тексту, їхній баланс або латентність – ознака гендерно нейтральних (немаркованих) поезики / письма.

Концептуалізуючи поетикальні категорії (другий розділ «**Маскуліність та фемінінність як поетикальні категорії**»), Ольга Шаф найперше розглядає їх у контексті теоретичних проблем демаркації основних категорій гендерології, їхнього віддзеркалення в художньому (ліричному) тексті, окреслення їхнього «статусу», коли маскуліність / фемінінність як антропологічні константи (феномени) визначають життєдіяльність особистості, а як плінні дискурсивні конструкти (вияви цих феноменів) – самі визначаються життєвою (соціальною) практикою. Різні когнітивні плани категорій маскулінності / фемінінності, на її переконання, зумовлюють неоднозначність їхнього наукового тлумачення, суперечливість їхнього «контенту», репрезентованого, зокрема й у площині тексту. Актуальні для літературознавства дискурсивні параметри маскулінності, наголошує Ольга Шаф, експліковані за шкалою гегемонна – маргінальна (субординаційна), а фемінінності – нормативна (за патріархатною оцінкою) – анормативна. Наголошується, що в ліриці частіше виражені константні аспекти маскулінності / фемінінності: гендерна ідентичність суб'єкта і відповідна їй психостратегія артикуляції (ліричного) переживання його буття-у-світі, зокрема й референції до Іншого, причому зведеного на архетипно-психічному рівні до материнської / батьківської фігури.

У відповідних підрозділах («Гендерна ідентичність як формант маскулінного / фемінінного «коду» авторської свідомості»; «Маскулінна / фемінінна психоматриця та її роль у гендерному маркуванні ліричного переживання», «Гендерно-психологічні маркери поетики / письма ліричного твору») проаналізовано, як у такому контексті формуються категорії поетики, що визначають тип художньої свідомості, реалізований у відповідних поетикальних стратегіях і техніках письма. При цьому авторка робить посутнє застереження: експлікація в ліричному тексті гендерної ідентичності залежить від культурної легітимізації, статусу (престижу) літературної творчості чоловічого й жіночого авторства, що змушує камуфлювати, імітувати гендер; вікового «горизонту» авторської / ліричної свідомості (часто нерепродуктивний вік автора, його гендернорольовий інфантилізм чи «інфантильний перформенс» «стирають» маскулінні / фемінінні ознаки художнього мислення); художньо заданої / мимовільної трансгендерної розбіжності ідентичності автора й ліричного героя.

Проектуючи маскулінні та фемінінні психогендерні профілі на типи художньої свідомості (при цьому розмежовуючи їх за всіма явними характеристиками), дослідниця зводить сукупність їх ознак і потенцій до «коду» авторської свідомості, залежної від цілої низки найширших факторів. Цілком слушно наголошується, що гендерна ідентичність автора, а не його стать, визначає світоглядний фокус авторської свідомості, а це, відповідно, часто зливається в ліриці (внаслідок її родових особливостей) із свідомістю ліричного суб'єкта-наратора, і складається зі статевої, статеворольової ідентичності, сексуальної орієнтації, психічної та соціокультурної (власне гендерної) ідентичності.

Щодо ж до маскуліної / фемініної психоматриці та її ролі в гендерному маркуванні ліричного переживання», то тут дослідниця виходить із тези, що вона являє собою едипову психоматрицю, в яку закорінені маскулінна / фемінінна «ментальність», з якою скоординовані психогендерний профіль і психотип. Адже в ній закладено базові екзистенційно-аксіологічні

«координати» особистості: діалектика любові й ненависті, життя і смерті, гріха і провини, страху і бажання, уподібнення і розрізнення (з материнською / батьківською фігурами), садизму й мазохізму тощо. Гендерний план психоаналізу, систематизований у другому підрозділі, підводить до узагальнення, що едиповий досвід, фенотипічно й соціокультурно закріплений за маскулінністю / фемінінністю, зумовлює гендерне маркування художнього мислення в аспекті дихотомії Я (суб'єктна авторецепція) – Інший (рецепція об'єкта) та актуалізованих у її межах смислових епіцентрів, що концептуалізують реалії тілесності й тіла («свого» та «чужого»), сексуальності, материнської фігури (матері, батьківщини, природи), батьківської фігури (батька, Бога, лідера, закону), смерті, репродукції, а також ставлення до них, виражене через почуття любові, агресії, емпатії, страху, провини, заздрості, ревнощів, розчарування, образи та амбівалентні ситуації: атаки – жертвопринесення, переступу – покарання, бажання – фрустрації. Підкреслюється, що це, відповідно, формує гендерно-психологічні маркери поетики / письма ліричного твору, де найбільший потенціал трансляції гендерних смислів мають концептосфери, дотичні до інтимного життя ліричного суб'єкта: його характеру, психіки, життєвої реалізації, інтимних стосунків тощо.

Важливе смислове навантаження несе третій розділ **«Ідентифікаційно-референційна презентація ліричної свідомості в українській ліриці ХХ століття: маскулінна/фемінінна політика»**. Хоча авторка й подає в авторефераті (с. 3) власні аргументи умотивованості вживання поняття «політика», все ж воно викликає певне несприйняття: йдеться насамперед про особливості, специфіку, прояви, а не про реалізацію свідомої цілеспрямованої стратегії, тому, принаймні, в назві розділу все ж видається не зовсім доречним. Наголошується, що маскулінна / фемінінна ідентифікаційно-референційна політика (краще, мабуть, сфера) обіперта на психофізіологічні константи суб'єктивності в їхній пов'язаності з нормами культури; при цьому останні зумовлюють варіативність художньої презентації тілесних і сексуальних «смислів» в українській ліриці ХХ століття. Однак, застерігає докторантка, її

еволюцію за цей період визначити складно через нерівномірність розвитку маскулінного й фемінінного художнього мислення та мімікрії останнього під «універсальний» маскулічний «зразок». Крім того – і це самоочевидно, тілесність і сексуальність не були повноформатно представлені в основному корпусі української лірики ХХ століття, оскільки в народницькій та радянській культурі на них поширювалося табу. Розгорнуту картину авторської інтерпретації цієї проблематики дає наступний виклад матеріалу (підрозділи «Гендерно-психологічні особливості ліричного переживання тіла й тілесності»; «Маскулінна та фемінінна стратегії переживання сексуальності в ліриці українських митців ХХ століття»), де авторська свідомість дослідниці вже більш тісно «співпрацює» з поетичною свідомістю авторів, тобто з самими текстами, розкладаючи їх на спектр чуттєвого досвіду, оприявленого в слові. Українська поезія ХХ ст. при цьому відкривається як простір розширених можливостей, відкритий до нового чи переосмисленого чуттєвого досвіду, новацій, навіть експериментів зі словом. Підкреслюється, що маскуліній ліричній свідомості властива суб'єктність у тілесній комунікації з Іншим, натомість у фемінінному художньому мисленні власна особистість (душа) невід'ємна від рефлексій від сприйняття власного тіла, що, своєю чергою, актуалізує об'єктність, нарцисизм фемінінного переживання власної тілесності, «вмикаючи» смисловий код дзеркального відображення (превенція погляду Іншого). При цьому не оминається також наратив хвороби (слабкості, травмованості, старіння, смерті), забарвлений у різні смислові інтонації, а також використання символів і характеристик природи/довкілля, що по-різному проявляється в дискурсах маскуліності/фемініності. Детально проаналізовано різні рівні переживання сексуальності в ліриці українських митців ХХ століття, що коротко можна означити як проблему влади (домінування/рівності) у цій інтимній сфері.

Дослідниці, котра активно використовує у своїх дослідженнях психоаналіз, зрозуміло, важливо було проаналізувати ідентифікаційні й світомоделювальні гендерно-психологічні стратегії художнього мислення, базовані на едиповому досвіді синівських / дочірніх стосунків із

материнською / батьківською фігурами та проєкції цього досвіду в інтимно-родинну, громадянсько-патріотичну, релігійно-культурну смислові сфери (четвертий розділ «**Гендерно-психологічні засади ліричного переживання синівського/дочірного ставлення до матері/батька як основи ідентифікаційної й світомоделюючої політики в українській поезії ХХ століття**»). При цьому вона виходить із тези, що концептуалізація рефлектуючої свідомості й світу навколо неї здійснюється за едиповими параметрами: Я (як батько / як мати) – світ (батько / мати). Довкола цих об'єктів і здійснюється аналіз ліричної творчості (підрозділи «Концептуалізація материнської фігури в маскулінній / фемінінній ліричній свідомості крізь призму едипової психоматиці»; «Маскулінна / фемінінна стратегії художнього втілення едипового ставлення до батьківської фігури»; «Специфіка вираження батьківського почуття до дитини в маскулінній / фемінінній ліричній свідомості»). Проєкції, що здійснюються на ці об'єкти, дають розуміння того, як українська лірика ХХ ст. реагувала на сакралізацію/десакралізацію цих фігур (хоча це й темпорально чи навіть ідеологічно не означено, однак це відчуття динаміки змін розсіяно по тексті розділу), як проявлялися конструктивні/деструктивні інтенції авторської свідомості у всьому діапазоні емоційної сфери.

Завершальний, п'ятий розділ («**Гендерно-психологічні особливості художнього втілення сенсожиттєвої парадигми «життя-смерть» в українській ліриці ХХ століття**») розкриває специфіку маскулінної / фемінінної художньої реалізації сенсожиттєвих пріоритетів. Авторка пропонує, зокрема, власне трактування таких аспектів ліричної творчості, як ціннісний «ланцюг»: дитинство – особистісне становлення – осягнення самості (душі) – любов / шлюб – материнство – рід – природа – дім – смерть в рецепції фемінінної свідомості та її специфіка та альтернатива у рецепції свідомості маскулінної, а також (що важливо) гендерну специфіку авторефлексії поетичного дару, яка, як підкреслюється, значною мірою залежить від престижу творчої діяльності в суспільстві (підрозділи «Фемінінна специфіка художнього осмислення сенсожиттєвих стимулів і перспективи смерті»; «Маскулінна стратегія

художнього втілення сенсожиттєвої парадигми»; «Маскулінні / фемінінні особливості ліричної рецепції творчості як актуального сенсожиттєвого стимулу»). Парадигма вітальності (у фемінінній ліричній свідомості) – маскулінного самоутвердження (як реалізації амбіцій по-батьківськи владарювати над світом-як-Іншим, аби подолати страх) (у маскулінній ліричній свідомості), розгорнута в дослідженні, дає уявлення про різні варіанти психогендерних інтенцій та поетикальних засобів.

У «Висновках», як і належить, підсумовуються пошукові напрацювання докторантки й узагальнюється осмислення авторських спостережень. Ця частина дисертаційного тексту досить репрезентативно розкриває інтерпретаційну модель та узагальнює результати досліджень, яких досягнуто в процесі роботи.

Підсумовуючи, варто зазначити, що з огляду на поставлене завдання Ольга Шаф сумлінно вивчила, систематизувала, осмислила й цілісно проаналізувала солідний доробок українських поетів ХХ ст. Скрупульозність, з якою докторантка аналізує українську лірику цього періоду з погляду гендерно-психологічної специфіки, засвідчує широту осягу теми, глибину її сприйняття й інтерпретації. Дисертація (монографія) вирізняється широкою джерельною базою, конкретністю висловлених спостережень, висновкових положень (як наприкінці кожного розділу, так і загальнопідсумкових), які дають вичерпне уявлення про завдання й осяги виконаної роботи. До переваг роботи можна віднести й чіткість формулювання дефініцій та оцінок, намагання (принаймні, в авторефераті) якомога чіткіше означити спірні для стороннього ока поняття й терміни. Все це належить до її очевидних здобутків.

Проте ця досить серйозна самостійна робота має й свої «больові точки», й свій простір відкритості та дискусійності, що в майбутньому дасть можливість увиразнити певні акценти й вивести їх на достатній рівень прозорості – і в цьому одна з перспектив цієї праці, окрім того, що результати її можуть стати основою для подальшої розробки теоретичних, історико-літературних навчальних університетських курсів, спецкурсів, метою яких є ознайомлення

студентів, магістрантів та аспірантів із новими літературознавчими методологіями у вивченні проблематики української літератури ХХ ст.

Насамперед, текст дисертації (монографії) утруднюється надмірним, часто не зовсім умотивованим нагромадженням термінів і понять (часто однорідних), що не сприяє прозорості викладу матеріалу, а, навпаки, утруднює виклад – навіть якщо виходити із засад і специфіки академічних досліджень. Так само утруднює читання/диференціацію певна подібність назв розділів, також обтяжених подібною термінологією – все це, на жаль, іноді межує із псевдонауковістю й робить вразливим сам виклад величезного, сумлінно опрацьованого матеріалу (Однак, визнаю, що це враження/спостереження може бути й дещо суб'єктивним). З огляду на це, можливо, було би продуктивніше об'єднати деякі розділи/підрозділи, аби уникнути нагромадження термінів/сміслів й досягнути більшої прозорості викладу матеріалу. Однак, з іншого боку, її тяжіння саме до такої дещо ускладненої структурованості аналізу вибудовує логічну послідовність викладу матеріалу й сприяє деталізації отриманих спостережень.

Впадає в око також строкатість дослідження: і з погляду теоретико-методологічного понятійного апарату (так, раз-по-раз зустрічаємо ситуативно вжиті, не розрізнені поняття: *лірична свідомість/ліричне переживання, авторська свідомість, художня свідомість/художнє мислення*), і з погляду добору об'єктів дослідження: спокусливе намагання охопити якомога більше імен, віддалених у часі, наближає зусилля дослідниці до моделі стереоскопічності, однак при цьому створює враження дивної строкатості, яка не «вкладена» в певні мотиваційні рамки. Часом тісне сусідство авторів різних часових періодів просто вражає, адже за такого підходу ігнорується сам культурний темпорально окреслений контекст із усією ментально-психологічною специфікою, однак саме цим експериментальним шляхом «міксування» різних свідомостей в одному дослідницькому полі пішла докторантка, розставляючи крапки над «і» у визначеному нею просторі маскулінних та фемінінних поетикальних категорій. Для справедливості

зазначимо, що темпоральні конотації вплетено в основну тканину викладу матеріалу, проте відсутність темпоральних рубрикацій/класифікацій якраз і посилює таке відчуття строкатості обраних для розгляду імен поетів.

Як на мене, бракує дослідженню й такого важливого ракурсу, як урбаністичний: адже саме урбаністичні середовище/культура надзвичайно впливають на гендерно-психологічний вимір художньої літератури. І якщо апеляція до патріархальності раз-по-раз зринає зі сторінок дисертації (монографії) – принаймні у вимірі народницької чи радянської поетики, то простір урбанізму виразно не прокреслено (знаходимо лише спорадичну апеляцію до нього), хоча це могло би увиразнити інтерпретацію тексту й наблизити її до більшої конкретності й обгрунованості тез і висновків. Як мені видається, докторантка також не врахувала таких факторів, як викличність, епатажність, розрахунок на ефект (скандал), відверте наслідування моди тощо, що, звісно, великою мірою «стирає» істинність чуттєвих переживань, деформує їх (Бо як інакше можна тлумачити, для прикладу, рядки Д. Лазуткіна «Моя ерекція – бог війни...»), де вчувається не тільки маскулінна сексуальність агресивності, художньо виражена через концептосферу мілітарності, як це тлумачить дослідниця, а й відверта епатажність, спроба авторського самоствердження за рахунок викличності).

Незважаючи на ці незначні зауваження (а радше побажання), запропонована до захисту дисертаційна робота Ольги Шаф – цілісне, самостійне аналітичне дослідження, яке засвідчує високий теоретичний рівень, вільне володіння інструментарієм і теоретичними поняттями, належний рівень літературознавчого аналізу. Йй, попри складність матеріалу, вдалося по-новому підійти до висвітлення гендерної проблематики, увиразнити акценти й вийти на власні теоретико-методологічні пропозиції. Тож результати цього дослідження, що збагачує методологічні практики сучасного літературознавства, стануть поштовхом до подальших гендерних досліджень.

Ті незначні зауваження й побажання в контексті достатньо окресленої, актуальної проблематики, неминучі при оцінці будь-якої наукової праці, не

впливають на загальне враження від цієї роботи як такої, що дає цілісне бачення окресленої проблематики.

Автореферат Ольги Шаф висвітлює основні положення дисертації та відповідає загальним передбаченим вимогам. Структура (вступ, п'ять розділів, висновки, список використаної літератури, що містить 638 позицій, із них 45 – іноземною мовою), зміст, форма, обсяг дисертаційного дослідження (монографії) (загальний обсяг становить 608 сторінок, із них 560 сторінок основного тексту) відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Запропонована до захисту дисертаційна праця стала підсумком сумлінної аналітичної роботи, пройшла апробацію, зокрема на численних науково-практичних конференціях, основні результати, одержані при опрацюванні даної теми та викладені в дослідженні, відображені у двох одноосібних монографіях, 35 статтях, з яких 5 надруковано у виданнях

інших держав, 17 – у фахових наукових виданнях за переліком МОН України та 13 – в інших виданнях (із них 34 – одноосібні).

Дисертаційне дослідження (монографія) відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р. та №567 від 27.07.2016 р.).

Л.Б. Тарнашинська,

доктор філологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник Інституту
літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

